

3. Конституція України від 28.06.1996 р. (зі змінами від 01.02.2011 р.).
4. Закон України «Про місцеве самоврядування» від 21.05.1997 р. (поточна редакція від 07.10.2012 р.).
5. Кравченко В.В. Конституційне право України: Навчальний посібник. – Вид. 3-тє, виправл. та доповн. – К. : Атіка, 2004. – 512 с.
6. Закон України «Про органи самоорганізації населення» від 11.07.2001 р. (поточна редакція від 06.12.2012 р.).
7. Кампо В.І. Дві системи місцевої влади: взаємодія, а не протистояння! / В.І. Кампо // Місцеве самоврядування. – 1998. – № 1-2 (9). – с. 35–38.
8. Закон України «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів» від 10.07.2010 (поточна редакція від 13.06.2012).
9. Шаповал В.Д. Конституційно-правовий статус сільського, селищного, міського голови в Україні. Монографія. – Кременчук: Вид. ПП Щербатих О.В., 2010. – 156 с. (с. 47–57).
10. Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Dums/2011_1/11syppmv.pdf – стаття Юлії Стрілець, Зарубіжний досвід забезпечення відповідальності представницьких органів місцевого самоврядування кризь призму місцевих виборів.

ДЕНИСЯК Н. М.,
викладач кафедри цивільного
та господарського права і процесу
Інституту національного
та міжнародного права
(Міжнародний гуманітарний
університет)

УДК 363

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО НОТАРІАТУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Стаття присвячена короткому аналізу особливостей розвитку українського нотаріату в сучасних умовах. Вносяться пропозиції щодо вдосконалення вітчизняного законодавства, щодо регулювання діяльності інституту нотаріату в Україні.

Ключові слова: *нотаріат, відносини, правопорушення, розвиток, суспільство, реформування нотаріату, нотаріальна діяльність, законні інтереси, нотаріальний процес, правова система, функції нотаріату, нотаріальна процедура, повноваження нотаріальних органів, зміцнення законності та правопорядку, нормативний акт, модель нотаріату.*

Статья посвящается краткому анализу особенностей развития украинского нотариата в современных условиях. Вносятся предложения по совершенствованию отечественного законодательства, относительно регулирования деятельности института нотариата в Украине.

Ключевые слова: *нотариат, отношения, правонарушение, развитие, общество, реформирование нотариата, нотариальная деятельность, законные интересы, нотариальный процесс, правовая система, функции нотариата, нотариальная процедура, полномочия нотариальных органов, укрепление законности и правопорядка, нормативный акт, модель нотариата.*

This article is devoted to a brief analysis of the features of Ukrainian Notaries in modern conditions. Proposals are being made to improve domestic legislation regarding the regulation of activities of the Institute of Notaries in Ukraine.

Key words: *notariat, vidnosini, pravoporushennya, rozvitok, suspilstvo, reformuvannya notariatu, notarialna diyalnist, zakonni Interests, notarialny processes, legal systems, funktsiï notariatu, notarialna procedure povnovazhennya notarialnih organiv, zmitsnennya zakonnosti that the rule of law, a regulation model notariatu.*

Вступ. Вагомість нотаріальної діяльності для забезпечення надійної охорони прав суб'єктів цивільних правовідносин до останнього часу в Україні не перетворилась у якісні нотаріальні послуги населенню. В сучасній юридичній теорії та практиці відсутні наукові прогнози розвитку нотаріату на майбутні періоди, що не узгоджується з глобальними процесами перебудови правової системи України. До останнього часу діяльність залишалась під впливом лише нормативного регламентування, а теоретичні пошуки науковців стосувалися окремих її аспектів та проблем.

Головний напрямок дослідження це – обґрунтування теоретичних основ нотаріату, теорії нотаріального процесу та властивих йому нотаріальних процесуальних правовідносин. Зрозуміло, що юрисдикційна діяльність повноважних осіб не може здійснюватись одноособово без тісних взаємозв'язків з іншими юрисдикційними органами, а тому не випадково у магістерській роботі розглядаються положення стосовно нотаріально-адміністративних правовідносин. Останнє на сучасному етапі правотворчої і наукової діяльності є найбільш актуальним.

Питанням проблематики розвитку та реформування нотаріату займалися такі видатні науковці та вчені, як Полтавська Н., Радзівська Л., Пасічник С., Черниш В., Кузнецов В., Ромоноvsька О., Фурса С. І., Фурса С. Я., Аргунов В. та інші.

Постановка завдання. Дослідження має на меті створення теоретичних основ нотаріату в Україні, що надалі має позитивно вплинути на його організаційну структуру та процедуру вчинення нотаріальних дій, забезпечить вплив нотаріальної науки на правосвідомість та правову культуру населення, надасть нотаріальним правовідносинам чіткості і послідовності у сприйнятті та однозначності в регламентації.

Результати дослідження. Обрання теми статті зумовлене такими аспектами: відсутністю монографічних досліджень на комплексному рівні; необхідністю конкретизації функцій нотаріату, його місця в правовій системі України та принципів його діяльності і організації; потребою в систематизації наукових думок та гіпотез, аналізі норм законодавства про нотаріат, тобто в створенні однієї із галузей науки про право, а саме науки про нотаріат; необхідністю визначення предмета науки про нотаріат, її термінології, методів, системи та джерел; невідповідністю регламентації важливих та юридичне значущих питань лише підзаконними актами без широкого наукового обґрунтування та законодавчого закріплення; недосконалістю нотаріальної процедури та практики, які до останнього часу залишались без узагальнення та теоретичного аналізу.

Будь-яка діяльність повинна мати певну мету, яка зумовлює організаційні засади і процедуру її здійснення. Стосовно нотаріальної діяльності виокремлено таке поняття як нотаріальна функція, під якою пропонується розуміти те суспільне благо, на досягнення якого спрямована нотаріальна діяльність. Але нотаріальну діяльність неможливо розглядати відірвано від функцій держави. Так, більшість вчених поділяють функції держави на основні та неосновні. Під основними функціями розуміють найзагальніші, найважливіші напрямки діяльності держави щодо здійснення стратегічних завдань і цілей. Основні функції держави за своїм змістом є безперервним процесом реалізації повноважень держави через функції окремих державних органів. Серед основних функцій держави деякі вчені виділяють функцію захисту правопорядку, охорони прав і свобод громадян [1, с. 195].

Тож варто абстрагуватись від традиційного, загальноприйнятого порядку розгляду відповідної діяльності крізь призму минулого, досягнення останніх років або через запозичення найавто-

ритетніших думок іноземних теоретиків права. Давайте поставимо за мету на рівні макрофункції досягти правильного сприйняття діяльності нотаріусів у загальній системі права на сучасному етапі та зробити прогнози стосовно доцільності її існування в майбутньому. При цьому головним визначальним фактором пошуку є задоволення потреб суспільства, окремих його суб'єктів, а не загальноприйнята обов'язковість вчинення нотаріальних проваджень. Такий погляд зумовлюється ч. 2 ст. 3 Конституції України, а саме – права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Отже, загальним принципом побудови правової системи держави на сучасному етапі її розвитку має стати прерогатива прав та інтересів окремих суб'єктів, що охороняються законом, над державними або корпоративними інтересами.

Такий ліберальний принцип має викликати суттєву корективу не тільки в подальшій нормотворчій діяльності з втілення конституційних принципів у галузеве законодавство, а, безперечно, вплинути на практику, організаційну структуру та функціональні повноваження органів держави. Говорячи про функції державних органів на рівні наукового дослідження, неможливо їх трактувати лише за тими повноваженнями, які в них існують на сьогодні, або потрібно запозичувати досвід іноземних країн. Практика запозичення окремих блоків нормативних актів інших країн, що стосуються окремих інститутів, призводить до розбіжностей у термінології та неузгодженості при регламентації правовідносин у різних галузях права. Неможливо пересаджувати рослини без узгодження кліматичних особливостей регіонів, аналогічно не слід вважати реальним запозичення окремих інститутів права різних країн до нашої правової системи без узгодження цих питань з менталітетом народу, його правосвідомістю і, безумовно, життєвим рівнем тощо. Тому саме науковому підходу до нотаріальної функції надається перевага перед прагматичним запозиченням міжнародної провідної практики або історичним методом запозичення досвіду минулих століть. Суспільні відносини розвиваються, як і сама система їх регламентації та впорядкування, що зумовлює невідпинний розвиток державного устрою та визначення повноважень державних органів на кожному етапі цього розвитку [2, с. 6].

Теоретичне обґрунтування нотаріальної функції дозволить перейти від загальних теоретичних положень до правильної регламентації та регулювання конкретних правовідносин, що виникають в нотаріальній практиці.

Однак для правильного сприйняття місця нотаріальної функції у правовій системі держави необхідно враховувати існуючі функціональні повноваження інших органів і визначити головні, властиві лише нотаріальному процесуальному порядку, функції.

Будь-яка правова держава, законодавче закріплюючи права і свободи за тими або іншими суб'єктами права, має забезпечити відповідні юридичні гарантії належного їх здійснення, охорони і захисту – це аксіома, яка не потребує доведення. Але, як свідчить судова практика, на шляху до здійснення прав виникають певні перепони, які за своєю суттю можуть і не мати ні ознак злочину, ні «прямого» правопорушення. Тому в системі юридичних гарантій прав, і законних інтересів громадян та юридичних осіб, важлива роль має належати цивільно-правовому захисту, за допомогою якого повинні досягатися відновлення порушених майнових прав або особистих інтересів, запобігання і припинення дій, що порушують або здатні порушити права та інтереси зацікавлених осіб, усунення спірності права тощо. При цьому поняття «захист» у сучасному законодавстві України вживається в багатьох нормах, і слід звернути увагу, що в різних нормах це поняття має суттєві відмінності у змісті.

Необхідно звернути увагу, що у вищенаведеному переліку нотаріат, органи прокуратури, МВС не згадуються, однак, враховуючи, що прокуратура, міліція належать до правоохоронних органів, нотаріат також можна віднести до таких органів.

Предметом нотаріальної діяльності є безспірні справи, що зумовило специфічний метод вирішення нотаріальними органами віднесених до їх компетенції питань. Органи нотаріату не застосовують змагальну форму процесу, а встановлюють юридичні факти, як правило, на підставі наданих їм письмових документів.

Тому не можна однозначно погодитися з думкою І. Решетнікової та В. Яркова, які вважають, що нотаріальна діяльність має публічно-правовий характер. При тому, що посада нотаріуса дійсно є пу-

блічною, що визначається доступністю нотаріальної діяльності, слід зауважити, що сам зміст нотаріальної діяльності позбавлений характеру публічності. Це забезпечується таємницею вчинюваних нотаріальних дій.

Нотаріуси та інші посадові особи, які вчиняють нотаріальні дії, несуть особисту відповідальність за розголошення таємниці вчинюваних нотаріальних дій.

Специфічність нотаріату в правовій системі України, вчинення проваджень за правилами, передбаченими законом, забезпечують чітке виконання нотаріальних функцій та гарантують права клієнтів, обумовлені завданнями та принципами діяльності нотаріату. Суть нотаріальної діяльності полягає в тому, що вона має посвідчувальний, підтверджуючий характер, юридичне закріплює (фіксує) цивільні права з метою запобігання їх можливим порушенням у подальшому. За своєю функціональною природою діяльність нотаріату найближча до діяльності суду, оскільки здійснюється в інтересах громадян та юридичних осіб і має за мету контроль і врегулювання цивільних правовідносин. Нотаріальний контроль на відміну від судового має упереджуючий характер і здійснюється при вчиненні нотаріальних дій, коли немає спору про право та немає правопорушення. Судовий контроль передбачає вирішення спору і визначення правопорушника, до якого й застосовуються заходи цивільно-правового впливу [3, с. 58].

Тому цікавою є позиція Л. Бардіна, який вважає, що діяльність нотаріусів є подібною до діяльності судів з розгляду справ. Зокрема автор посилається на роз'яснення Пленуму Верховного Суду Української РСР від 5 січня 1925 року, в якому нотаріальна діяльність порівнюється з діяльністю суду першої інстанції. Л. Бардін також пропонує надати нотаріусу право самому виправляти власні помилки.

Л. Радзівська вважає: «...Крім того, нотаріальні органи є органами державного управління, і їх діяльність має адміністративний характер. Тому є всі підстави вважати, що нотаріальне процесуальне право входить до предмета регулювання адміністративного процесуального права». Що ж до нотаріального процесу, то Л. Радзівська не визначає його місця в правовій системі.

Прямо протилежну думку щодо місця нотаріату в правовій системі України висловлює В. Баранкова, яка зазначає, що вважається неправильним віднесення нотаріату до адміністративних органів, а законодавства, яке регулює його діяльність, – до адміністративного. Адміністративні органи, будучи складовою частиною механізму виконавчої влади покликані здійснювати особливий вид державної діяльності – виконавчо-розпорядчу. Специфіка якої полягає в практичному виконанні вимог закону та інших нормативних актів. Очевидно, що органи юстиції, зокрема нотаріат, подібних завдань не виконують, оскільки є не виконавчо-розпорядчими, а правоохоронними органами і здійснюють діяльність щодо охорони права від порушень, щодо захисту прав, а також щодо запобігання правопорушенням. Ця позиція, як на мене, більш прийнятна, але завдяки особливостям організаційної структури нотаріату України, до якого входять державні та приватні нотаріуси, а також аналізу компетенції нотаріусів та методу правового регулювання можна дійти висновку про особливе місце нотаріального процесу в правовій системі України [4, с. 134].

Основною ознакою правоохоронної функції є регулювання нотаріусом прав суб'єктів на стадії їх реалізації, що зумовлюється впливом на цивільні правовідносини, який нотаріус зобов'язаний здійснювати відповідно до законодавства. Так, нотаріус не вправі вчиняти заборонені законодавством дії, а має спонукати осіб щодо вільного їх волевиявлення, але в межах закону. Відмова у вчиненні нотаріального провадження може бути зумовлена лише суперечністю інтересів клієнта із нормами законодавства.

Висновки. На підставі порівняльного аналізу нотаріальної діяльності та функцій інших державних органів, віднесених законодавством до правоохоронних, необхідно визнати нотаріат у якості правоохоронного органу і гарантувати особам, що займаються цією діяльністю, державний захист від протиправних посягань на них та належне їм майно.

Пропонується під поняттям «нотаріат» розуміти не лише систему існуючих органів та посадових осіб, а й нерозривно пов'язану з ними нотаріальну процедуру та відповідні правовідносини.

Список використаних джерел:

1. Черниш В.М., Штефан М.Й. Нотаріат // Юридична енциклопедія: в 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К. : «Укр. енцикл.», 2002. – Т. 4: Н–П. – С. 195-196.
2. Предмет і методи науки про нотаріат // Підприємництво, господарство і право. – 2002. – № 5. – С. 6.
3. Павлик П. М., Кілічава Т. М Нотаріат України. – К. : Університет «Україна», 2007. – 201 с.
4. Білоус В. Т. Суд, правоохоронні та правозахисні органи України. – К. : Юрінком Інтер, 2004. – 375 с.
5. Радзівська Л.К., Пасічник С. Г. Нотаріат в Україні : навч. пос. – К. : Хрінком Інтер. – 2001. – С. 9-10.
6. Фурса С.Я., Фурса Є.І. Нотаріат в Україні. Загальна частина. – К. : Вентурі, 1999. – С. 54.

КРУШЕЛЬНИЦЬКА Г. Л.,

ад'юнкт кафедри цивільного права
та процесу

(Національна академія внутрішніх справ)

УДК 347.5

ОСОБЛИВОСТІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ШКОДУ, ЗАВДАНУ ТВАРИНАМИ

Статтю присвячено дослідженню правової природи відповідальності за шкоду, завдану тваринами, в тому числі тваринами, діяльність з утримання яких є джерелом підвищеної небезпеки. Розглядаються умови та підстави виникнення відповідальності за шкоду, заподіяну тваринами життю, здоров'ю та майну людини.

Ключові слова: тварини, цивільно-правова відповідальність, джерело підвищеної небезпеки.

Статья посвящена исследованию правовой природы ответственности за вред, причиненный животными, в том числе животными, деятельность по содержанию которых относится к источникам повышенной опасности. Рассматриваются условия и основания возникновения ответственности за вред, причиненный животными жизни, здоровью и имуществу человека.

Ключевые слова: животные, гражданско-правовая ответственность, источник повышенной опасности.

The article investigates the legal nature of liability for harm caused by animals, including animals, activities related to the contents of which are the sources of increased danger. Conditions and grounds for liability, caused animals to life, health and property rights are taken into consideration.

Key words: animals, civil liability, the source of increased danger.

Вступ. Кількість диких тварин та собак небезпечних порід, що знаходяться у власності громадян і юридичних осіб, із кожним роком збільшується. Це призводить до збільшення випадків заподіяння ними шкоди життю, здоров'ю та майну громадян, а також зростання кількості позовів до суду про відшкодування шкоди, завданої твариною. Варто відзначити, що й відповідна судова практика вирішення спорів про підстави відшкодування шкоди, заподіяної тваринами як джерелом підвищеної небезпеки, відрізняється суперечливістю і відсутністю єдиного підходу до розгляду такої категорії справ.

У зв'язку із цим актуальним є питання про відповідальність за шкоду, завдану тваринами, які законодавством України віднесені до джерел підвищеної небезпеки, а також тваринами, які не є джерелом підвищеної небезпеки.

